

Δράση: Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας
Υποδράση: Εξ αποστάσεως Επιμόρφωση, Επιστ.υπεύθυνος: Κωνσταντίνος Μπίκος

Περίληψη εξ αποστάσεως επιμορφωτικού σεμιναρίου

**«Διαχείριση ψυχολογικού κλίματος, προβλημάτων
ακαδημαϊκής φύσης και συμπεριφοράς σε τάξεις με
πολυπολιτισμική σύνθεση»**

Πελοπόννησος

Μπότσας Γεώργιος
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής, Διδάσκων του Τμήματος Ειδικής
Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Στοιχεία επικοινωνίας:

gbotsas@sch.gr

Οι έννοιες της «συμπαγούς» τάξης, του «μέσου» μαθητή και της μιας διδασκαλίας για όλους, έχουν τα τελευταία χρόνια ουσιαστικά εξαφανιστεί. Οι έντονες δημογραφικές μεταβολές, αποτέλεσμα των μετακινήσεων πληθυσμών τις προηγούμενες δεκαετίες, έχουν «περάσει» μέσα στις τάξεις των σχολείων μας.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού μέσα σε ένα τέτοιου είδους πλαίσιο δεν μπορεί να είναι αυτός του «ήλιου» που «φωτίζει» με γνώσεις τους μαθητές του ή του πομπού που λειτουργεί στη λογική του «ψεκάζω και προσεύχομαι» (spray and pray). Ο εκπαιδευτικός καλείται:

- να προσεγγίσει τη διδασκαλία και το διδακτικό του στυλ με διαφορετικό τρόπο, απαλλαγμένο από διδακτικά, φυλετικά ή άλλα στερεότυπα,
- να επαναπρογραμματίσει και να ανασχεδιάσει τη διδακτική πράξη, σε όλα τα επίπεδα,
- να προσεγγίσει τους μαθητές του ως μονάδες και ομάδα διαφορετικά,
- να χρησιμοποιήσει διδακτικές στρατηγικές, τεχνικές και μεθόδους από άλλους χώρους, όπως η Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση,
- να διαχειριστεί κρίσεις στο γνωστικό, συμπεριφορικό και συναισθηματικό πεδίο.

Οι περισσότεροι επιστήμονες του χώρου της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης, θεωρούν πως η μικτή σύνθεση των τάξεων είναι αξιοποιήσιμη διδακτικά και ευνοϊκή συνθήκη επιτυχίας της διδασκαλίας (Παπαναούμ, 2006). Παρ' όλα αυτά, η γενική εικόνα είναι πως η μικτή σύνθεση αποτελεί πρόβλημα, που αντανακλά στην επίδοση όλων των παιδιών, με και χωρίς διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία. Είναι φυσικό τα προβλήματα αυτά να γιγαντώνονται, όταν παιδιά από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα και μηδενική γνώση της ελληνικής γλώσσας, εμφανίζονται αργά στο εκπαιδευτικό σύστημα (στο τέλος του δημοτικού και στην αρχή του γυμνασίου) (Παπαναούμ, 2006).

Η διδακτική απάντηση σε τέτοια προβλήματα δεν μπορεί να είναι η ετικετοποίηση και η απομόνωση, αλλά η προσπάθεια ένταξης των μαθητών αυτών στο «μορφωτικό κύκλο» της τάξης, ο σεβασμός τους και τελικά η ενεργοποίησή τους στην ομάδα. Αυτό προϋποθέτει σημαντικές αλλαγές στους τυπικούς ρόλους και ενέργειες του εκπαιδευτικού, που είναι δομικές και πολλές φορές κατακλυσμαίες.

Πρώτα από όλα, θα πρέπει να υπάρξει διαφοροποίηση στον τρόπο που ο εκπαιδευτικός αντιλαμβάνεται τη δομή της τάξης. Η χρήση ομαδοσυνεργατικών δομών και τεχνικών, όχι με τον παραδοσιακό «κοινωνιομετρικό» τρόπο, αλλά εμπλουτισμένων με στοιχεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, απαλλαγμένων από φυλετικά και άλλα στερεότυπα, είναι ένα σημαντικό στοιχείο.

Ο Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση και η διαφοροποιημένη διδασκαλία, είναι προσεγγίσεις που μπορούν να βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό τάξης με πολυπολιτισμική σύνθεση, να διαχειριστεί προβλήματα που προκύπτουν. Η προσέγγιση της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, χρησιμοποιεί τεχνικές που έχουν ως σκοπό να αποδεχθούν τις μαθησιακές ανάγκες κάθε μαθητή, με αντίστοιχη μεγιστοποίηση των μαθησιακών δυνατοτήτων του (Tomlinson, 1999· Tomlinson & Eidson, 2003). Η διδασκαλία γνωστικών και μεταγνωστικών στρατηγικών είναι μια από τις σημαντικότερες (Μπότσας, 2007).

Δεν είναι λίγες οι φορές κατά τις οποίες προκύπτουν προβλήματα, που απειλούν τις προσπάθειες διαφοροποίησης και ομαδοσυνεργατικότητας στις τάξεις με μικτή σύνθεση, ιδιαίτερα πολυπολιτισμική. Προβλήματα συμπεριφοράς αντιμετωπίζονται συχνά και σχετίζονται αφενός με τις ακαδημαϊκού τύπου δυσκολίες ή άλλα, που έχουν τη βάση τους στο ρατσισμό και στις φυλετικές διαφορές. Η διαχείρισή και αντιμετώπισή τους από τον εκπαιδευτικό μέσα στην τάξη και στην αυλή, είναι κεφαλαιώδους σημασίας και επηρεάζουν το γενικότερο εκπαιδευτικό κλίμα και τη μάθηση. Τεχνικές, στρατηγικές και μέθοδοι από διαφορετικές προσεγγίσεις, με διαφοροποίηση αντίστοιχα του ρόλου που παίρνει ο εκπαιδευτικός, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται.

Βιβλιογραφία

Βιβλιογραφία περίληψης

Tomlinson, C. A. (1999). *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Tomlinson, C. A., & Eidson C. C. (2003). *Differentiation in practice: A resource guide for differentiating curriculum*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Van Garderen, D. & Whittaker, C. (2006). *Planning differentiated multicultural instruction for secondary inclusive classrooms*. *Teaching Exceptional Children*, 38(3), 12 – 20.

Μπότσας, Γ. (2007). *Μεταγνωστικές διεργασίες στην κατανόηση παιδιών με και χωρίς αναγνωστικές δυσκολίες: «Μεταγιγνώσκειν», κίνητρα και συναισθήματα που εμπλέκονται*. Βόλος: Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή.

Μπότσας, Γ. (2008). *Προσαρμογές των διδακτικών στρατηγικών για παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες*. Στο Παπούλια – Γιαννάτου, Ε. (επ.) *Θέματα διαχείρισης προβλημάτων σχολικής τάξης*, τόμ. Β', σελ. 41 – 54, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Παπαναούμ Ζ. (2006). *Η ηγεσία της σχολικής μονάδας στη σύγχρονη πολυπολιτισμική πραγματικότητα*. Στο Δημητριάδης Σ. και Α. Κεσίδου (επιμ.). *Ζητήματα διοίκησης εκπαιδευτικών μονάδων: πραγματικότητα, έρευνα, εφαρμογές*. Πρακτικά Ημερίδας. Θεσσαλονίκη: γενικές εκδόσεις Γερμανός.

Βιβλιογραφία Διαφοροποίησης – Κεντρικού Σχεδιασμού για την Μάθηση – Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Tomlinson, C.A. (2004). Διαφοροποίηση της εργασίας στην αίθουσα διδασκαλίας. Αθήνα: Γρηγόρης.

Walberg, H.J. & Paik, S. (2003). Αποτελεσματικές εκπαιδευτικές μέθοδοι (μετάφραση Μαυροσκούφης, Δ.) *Educational Practices Series, No3, 2000, UNESCO.*

Αραμπατζή, Κ. (2008). *Design for all: Ο καθολικός σχεδιασμός και η εφαρμογή του στην εκπαίδευση.* Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Αργυρόπουλος, Β. (2011). Θεωρητικό πλαίσιο και αποσαφήνιση της έννοιας «Διαφοροποιημένη Διδασκαλία», Παρουσίαση στην ημερίδα «Σύγχρονες προσεγγίσεις στη διδασκαλία και στη μάθηση: Διαφοροποίηση της διδασκαλίας», Π.Τ.Δ.Ε. – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 26 – 2 – 2011.

Βρατσάλης, Κ. & Σκούρτου, Ε. (2000). Δάσκαλοι και μαθητές σε τάξεις πολιτισμικής ετερότητας: Ζητήματα μάθησης. *Εκπαιδευτική κοινότητα, 54, 26 – 33.*

Γκόβαρης, Χ. (2011). Διδασκαλία σε μια πολυπολιτισμική τάξη: Ευκαιρίες και αδιέξοδα, Παρουσίαση στην ημερίδα «Σύγχρονες προσεγγίσεις στη διδασκαλία και στη μάθηση: Διαφοροποίηση της διδασκαλίας», Π.Τ.Δ.Ε. – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 26 – 2 – 2011.

Ιωαννίδου – Κουτσελίνη, Μ. (2006). Στρατηγικές διαφοροποίησης της διδασκαλίας στη σχολική τάξη. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 41, 9 -23.*

Παπαδόπουλος, Θ. (2008). Δυσκολίες μάθησης και διδακτική διαφοροποίηση στο γενικό σχολείο. Στο Παπούλια – Γιαννάτου, Ε. (επ.) *Θέματα διαχείρισης προβλημάτων σχολικής τάξης, τόμ. Β', σελ. 23 - 40,* Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Χαραλάμπους, Ν. & Γεώργας, Δ. (1995). Συνεργατική μάθηση, σχολική ικανότητα και επίδοση. *Ψυχολογία, 2(2), 146 – 164.*

Χαραλάμπους, Ν. (1999). Αποτελεσματική μάθηση σε τάξεις μικτής ικανότητας, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Λευκωσία, Κύπρος.

Βιβλιογραφία για προβλήματα συμπεριφοράς

Hebert, M. (1992). *Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας,* Εκδ. Ελλ. Γράμματα.

Molnar, A. & Lindquist, B. (1993). *Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο (οικοσυστημική προσέγγιση),* Εκδ. Ελληνικά γράμματα.

Κουδιγκέλη Φ. (2008). *Επιθετικότητα εναντίον συμμαθητών: εκφοβισμός.* Στο Παπούλια – Γιαννάτου, Ε. (επ.) *Θέματα διαχείρισης προβλημάτων σχολικής τάξης, σελ. 215 - 229,* Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Παύλου Μ. (2008). *Κοινωνική και συναισθηματική μάθηση: Μια προσέγγιση πρόληψης και αντιμετώπισης των συναισθηματικών και συμπεριφορικών δυσκολιών των μαθητών στο σχολείο.* Στο Παπούλια – Γιαννάτου, Ε. (επ.) *Θέματα διαχείρισης προβλημάτων σχολικής τάξης, τόμ. Α', σελ. 97 -133,* Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Τσιάντης, Γ. (1994). *Εφηβεία, ένα μεταβατικό στάδιο σ' ένα μεταβαλλόμενο κόσμο,* Εκδ. Καστανιώτη.

Βιβλιογραφία για διδασκαλία γνωστικών - μεταγνωστικών στρατηγικών και Δυσλεξία

Βεκύρη, Ι. & Μπότσας, Γ. (2004). Η μάθηση ως διαδικασία οικοδόμησης γνώσης. Στο Σ.Παντελιάδου, Α. Πατσιοδήμου & Γ. Μπότσας (επ.) Οι μαθησιακές δυσκολίες στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. (σελ. 10 - 19). Βόλος.

Κουλουμπαρίτση, Α. (2003). Η κατανόηση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα στα Σχολικά Βιβλία και στη Σχολική Πράξη. Αθήνα: Γρηγόρης.

Μπότσας, Γ. (2008). Ενίσχυση των γνωστικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών των μαθητών με Μαθησιακές Δυσκολίες. Στο Σ.Παντελιάδου & Φ.Αντωνίου (επ.) Διδακτικές προσεγγίσεις και πρακτικές για μαθητές με Μαθησιακές Δυσκολίες, σελ 18 -31. Βόλος: Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής -Παν. Θεσσαλίας -ΕΠΕΑΕΚ.

Μπότσας, Γ. (2008). Μαθησιακές Δυσκολίες: Χαρακτηριστικά παιδιών και εφήβων. Στο Παπούλια - Γιαννάτου, Ε. (επ.) Θέματα διαχείρισης προβλημάτων σχολικής τάξης, τόμ. Β', σελ. 8 - 22, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Μπότσας, Γ. (2008). Προσαρμογές των διδακτικών στρατηγικών για παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες. Στο Παπούλια - Γιαννάτου, Ε. (επ.) Θέματα διαχείρισης προβλημάτων σχολικής τάξης, τόμ. Β', σελ. 41 - 54, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Παντελιάδου, Σ. & Μπότσας, Γ. (2007). Μαθησιακές Δυσκολίες: Η ελληνική πραγματικότητα. Στο Σ. Παντελιάδου & Γ. Μπότσας (επ.) Μαθησιακές Δυσκολίες: Βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά. σελ. 53 - 56, Βόλος: Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας - ΕΠΕΑΕΚ

Παντελιάδου, Σ. (2000). Μαθησιακές Δυσκολίες Τι και πώς. Ελληνικά Γράμματα.